

ГЕОГРАФИЯ

Географиялык билим берүү жалпы орто билим берүү системасында жетектөөчү орундардын бирин ээлеп, дүйнөнү илимий түшүнүүнүн негизи болуп эсептелип, окуучулардын географиялык компетентүүлүгүнүн калыптанышын камсыз кылат. Географиянын предмети болуп «жаратылыш – адам – чарба – курчап турган чөйрө» бир бүтүн системасы болгон географиялык чындыктагы мейкиндик-мезгилдик өз ара байланыштарды жана өз ара аракеттерди окуп-үйрөнүү болуп эсептелет. Бул система табияттын жана коомдун жаңы көз караштардын калыптануусуна, курчап турган чөйрөгө баалуулук-нарктык (дөөлөттүк) мамиле кылууга багытталган туруктуу өнүгүүсү үчүн зарыл жана Жердин табигый, социалдык, экономикалык системаларынын бир бүтүндүгү, туруктуулугу жана туруксуздугу тууралуу түшүнүктөрү калыптанат. Мындан сырткары, адамзаттын глобалдык көйгөйлөрүн окуп-үйрөнүүгө жана алардын себептерин, маңызын, чечүү ыкмаларын талдоого мүмкүнчүлүк берет.

Жаңы 2016-2017- окуу жылында мектепте география предметин окутуу учурдагы колдонулуп жаткан окуу программасынын негизинде окутулат. Бирок, географияны окутуу эч өзгөртүүсүз бойдон окутулат деген ойдон алыс болушубуз керек. Анткени, учурда республиканын билим берүү системасын дүйнөлүк стандарттын талабына жараша модернизациялоо процесстери жүрүп, окуу процессин уюштурууда биринчи кезекте билим берүүнүн сапатын камсыз кылуу максатында окуучунун компетентүүлүгүн калыптандырууга багытталышы зарыл. Демек, билим берүү процессинин натыйжалуулугу окуучунун сабактан алган теориялык билимдерин практикада жана турмушта пайдалана алуу компетентүүлүгүн калыптандырууну көздөшү керек.

Окуу процессинин негизги формасы болгон сабакты пландаштырууда, уюштурууда, шык берүүдө жана окуучунун окуу жетишкендиктерин баалоодо биринчи кезекте мугалимден жогорку деңгээлдеги методикалык-кесиптик даярдыкты талап кылат.

Ошондуктан мугалим сабакта пайдалануучу окуу материалдарды, кошумча маалыматтарды, окутуунун усулдарын, ыкмаларын окуучулардын өз алдынча аткаруусуна багытталышы жана окуучулар үчүн түзүлгөн тапшырмалардын мазмуну окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн активдешитрүүгө багытталышы чоң мааниге ээ. Тапшырмалардын мазмунунун татаалдыгы боюнча география предметин окутууда окумуштуу Л.М.Панчешникованын теориялык изилдөөлөрүн жетекчиликке алсак болот. Бул теорияга ылайыктуу тапшырмалардын татаалдыгы төмөндөгүдөй белгилер менен аныкталат:

1. Тапшырманын проблемалуулугу: чыгармачылык деңгээлдеги же проблемалуу тапшырмалар репродуктивдүү тапшырмаларга караганда татаалдыгы менен.

2. Тапшырманы аткаруудан алынуучу жоопторго чейинки суроонун жана шарттардын аралыгы: талкуулануучу жана чечилүүчү окуу маселелердин чынжырчасындагы бөлүмдөрдүн саны көп болгон сайын тапшырманын ошончо татаал болушу.
3. Аныктоочу себептердин жана келип чыккан натыйжалардын саны боюнча: окуп-үйрөнүп жаткан табияттын, коомдун кубулуштарынын, себептеринин саны канчалык көп аныктала турган болсо, тапшырма ошончо татаал болоору.
4. Пайдалануучу маалыматтардын булактары боюнча: тапшырманы аткарууда пайдалануучу маалыматтын булактарынын саны канчалык көп болсо, ошончолук тапшырма татаал болоору.

Буга мисал катары 9-класстын окуучулары үчүн Кыргыз Республикасынын социалдык-экономикалык географиясы боюнча тапшырманын мазмуну төмөндөгүдөй болушу мүмкүн: *“Сиздин алдыңызда кыска мөөнөттүн ичинде энергияны көп талап кылуучу өндүрүш чыгаруу маселеси турат, бирок сизди кызыктырган региондо электр энергиясы жетишпейт. Ошондой болсо да сиздин бул долбооруңуз өндүрүштүк инфраструктурага ири каражаттарды (инвестицияларды), анын ичинде энергетиканын өнүгүшүнө дагы мүмкүнчүлүк берет. Бул региондо гидроэнергия ресурстардын жана газ өтүүчү трубалар болгон шартта электрстанциянын кайсы түрүн куруусун тандайт элеңиз?*

Бул тапшырманы окуучулар аткаруу үчүн бир нече себептер, божомолдуу натыйжаларды көрсөтүүсү үчүн кошумча материалдарды же башка предметтеги окуу материалдарын окуп чыгуу зарылдыгы келип чыгат.

Ушундай мүнөздөгү тапшырмаларды окуучулар аткарууда алар үчүн проблемалуу-чыгармачылык деңгээлдеги иш- аракет үчүн окуу кырдаалы түзүлүп, окуучуларда жаңы проблеманы көрүү, билим, билгичтиктерин, көндүмдөрүн (компетенцияларын) өз алдынча жаңы кырдаалга которуу, окуп жаткан объектинин түзүмдөрүн көрүү, маселелерди чечүүдө мурунку өздөштүргөн окуу ыктарын жаңы окуу кырдаалда комбинациялоо жана оригиналдуу ыктарды түзүү ишмердүүлүктөрү калыптанат. Ошондуктан окуу процессин уюштурууда окуучулардын практикалык ишмердүүлүгүн ар түрдүү географиялык маалыматтардын булактарын (план, схема, таблица, карта, статистикалык маалыматтар, геоинформациялык ресурстар) талдоо боюнча практикалык иштерге багытталышы керек.

Мугалим практикалык сабактарды уюштурууда жана өтүүдө анын ар түрдүү классификациясын (*окуп-үйрөнүүчү, машыгуучу жана жыйынтыктоочу*) максатын, милдеттерин алдына ала аныктоосу зарыл.

Мындан сырткары мугалим география боюнча окуу программасындагы берилген практикалык иштерди өзүнүн тажрыйбасына, чеберчилигине, окуучулардын окуу жөндөмдүүлүктөрүнө жана кызыгууларына жараша өзгөртүп түзүп алса болот. Ошондуктан жаңы окуу жылында өткөрүлүүчү мугалимдердин август кеңешмелеринде шаардык, райондук жана мектеп

аралык география мугалимдердин методикалык бирикмелеринде география предметинин ар бир курсу боюнча жыйынтыктоочу практикалык иштердин санын, көлөмүн программанын талаптарына ылайык өзгөртүп, тактап алууларын сунуштайбыз.

Мектептин география мугалимдери менен жолуккан учурларда жана квалификациясын жогорулатууга келген мугалимдердин көбү окуучуларды география предмети боюнча олимпиадага даярдоо маселелери кызыктырат. Анткени, окуучуларды география предмети окуп-үйрөнүүгө кызыктыруунун формаларынын бири болуп география боюнча окуучуларды максаттуу олимпиадага даярдоо болуп эсептелет. География боюнча окуучуларды олимпиадага даярдоодо биринчи кезекте аларды тандап алуунун ар түрдүү каражаттары менен окуучулардын жөндөмдүүлүктөрүн аныктап алуу керек. Окуучулардын жөндөмдүүлүктөрүн аныктоодо төмөндөгүлөргө көңүл бурулушун сунуштайбыз:

➤ Билимдердин ар кандай түрлөрү менен иштөө билгичтиктерин.

➤ Коюлган окуу маселелерин чечүүдө ар кырдуу ыктарды колдоно билүү көндүмдөрүн.

➤ Предмет боюнча жөндөмдүүлүктөрүн аныктоо.

Жогорудагы белгиленген окуучулардын жөндөмдүүлүктөрүн аныктагандан кийин гана сабактан тышкары кошумча сабактарды, атайын курстарды, факультативдерди, кружокторду жана жекече окуу иштерин уюштуруу менен бирге география сабактарында чыгармачыл деңгээлдеги тапшырмаларды текшерүү иштерде, семинар, зачеттордо пайдаланууну сунуштайбыз.

Областтык, республикалык олимпиаданын жыйынтыктарын талдоонун негизинде география предмети боюнча окуучуларды олимпиадага даярдоо 6-класстан баштоо жана көп деңгелдүү-пирамида принциби боюнча тандоону ылайык деп ойлойбуз. Пирамида принцибинин негизинде төмөнкү класстын окуучулары массалык түрдө катышып, пирамида жогорулаган сайын жөндөмдүү окуучуларды тандап алуу процессин жүргүзүү мектептеги олимпиадалык кыймылды жеңил жана сапаттуу уюштурууга мүмкүндүк берет. Ошондуктан мектептеги олимпиада кыймылын 6-11-класстар арасында уюштуруу талапка ылайык. Ал эми олимпиадалык тапшырмалардын мазмуну бир гана окуу программасы менен чектелбестен, окуучунун кругозоруна да багытталып, ар түрдүү варианттары менен берилиши керек.

Мектепте олимпиадага даярдоо боюнча сунушталып жаткан “Пирамида” моделинин чокусунда мектеп алдындагы ар түрдүү атайын жыйындарды, курстарды, жайкы эс алуу лагерлеринде тематикалык аянтчаларды окуучулардын практикалык билгичтиктерин бекемдөө, жакшы натыйжаларга жетүү максатында уюштурулушу мүмкүн. Мындан сырткары биз бул моделди сунуштоо менен бирге мугалимдердин август кеңешмелеринде райондун, шаардын методикалык бирикмелерине өздөрүнүн да моделин сунуштап талкуулап алышса болоорун айтмакчыбыз. Мүмкүн

бул талкуулардын негизинде мектеп аралык география боюнча олимпиадага даярдоо аянтчалары түзүлүшү мүмкүн.

География предмети боюнча мугалимдердин август кеңешмелеринде талкуулануучу болжолдуу тематикалар:

- География предметинин окуу программасынын негизинде календарлык-тематикалык пландаштыруу маселелери.
- Окуучулардын предметтик компетенцияларын калыптандыруу маселелери.
- География боюнча практикалык иштерди уюштуруу маселелери.
- География предметин окутууда окутуунун мультимедиялык каражаттарын пайдалануу (компьютер, планшет, ноутбук, интерактивдүү доска).
- Окуучулардын окуу жетишкендиктерин баалоо маселелери.
- География предметин окутууда окутуунун инновациялык методдорун жана формаларын пайдалануу маселелери.
- Окуу процессинде географиялык карталар, окуу китеби, жумушчу дептерлер менен иштөөнү уюштуруунун өзгөчөлүктөрү.

География предмети боюнча кыргыз тилинде окуган мектептер үчүн сунуш кылынган окуу китептери жана окуу куралдары

1. Физикалык география. 6-класс үчүн окуу китеби. Авт. Кулматов Т.Н. “Адити”, Бишкек - 2009.
2. Материктердин жана океандардын географиясы. 7-класс үчүн окуу китеби. Авт. Кадыркулов М., Алиев З. “Билим куту”, Бишкек - 2007.
3. Кыргыз Республикасынын физикалык географиясы. 8-класс үчүн окуу китеби. Авт. Осмонов А.О. ж.б. “Инсанат”, Бишкек -2012.
4. Кыргыз республикасынын социалдык-экономикалык географиясы. 9-класс үчүн окуу китеби. Авт. Бакиров Н.Б., Исаев А.И., Бишкек - 2012.
5. Дүйнөнүн социалдык-экономикалык географиясы. 10-11-класс үчүн окуу китеби. Авт. Чодураев Т.М., Осмонов И.О. Бишкек-2012

Окуучулар үчүн окуу куралдар:

1. Физикалык география. 6-класс үчүн жумушчу дептер. Түзүүчүлөр: Джунушалиева К.К., Мырзаева Р. Ж.б.

2. Материктердин жана океандардын географиясы. 7-класс үчүн жумушчу дептер. Түзүүчүлөр: Джунушалиева К.К., Мырзаева Р. ж.б.

3. Кыргыз республикасынын физикалык географиясы. 8-класс үчүн жумушчу дептер. Түзүүчүлөр: Джунушалиева К.К., Мырзаева Р. ж.б.

4. Кыргыз республикасынын социалдык-экономикалык географиясы. 9-класс үчүн жумушчу дептер. Түзүүчүлөр: Джунушалиева К.К., Мырзаева Р., Осмонбекова Т. ж.б.

5. Дүйнөнүн социалдык-экономикалык географиясы. 10-класс үчүн жумушчу дептер. 1-бөлүк. Түзүүчүлөр: Шыгаева Ч., Токтогулов М.

6. Дүйнөнүн социалдык-экономикалык географиясы. 11-класс үчүн жумушчу дептер. 2-бөлүк. Түзүүчүлөр: Шыгаева Ч., Токтогулов М.

Даярдаган:

п.и.к., доцент К.Джунушалиева

ГЕОГРАФИЯ

Географическое образование в системе общего среднего образования занимает одно из ведущих мест и является основой научного миропонимания, обеспечивает формирование географической компетентности учащихся. Предметом современной географии является изучение пространственно-временных взаимосвязей и взаимодействий в географической действительности, представляющей собой целостную систему «природа – человек – хозяйство – окружающая среда». Данная система необходима для Устойчивого развития природы и общества, ориентированного на формирование новых взглядов, ценностное отношение к окружающей среде. Именно в школьном курсе географии в наибольшей степени у учащихся формируется представление о целостности, устойчивости и неустойчивости природных, социальных, экономических систем Земли. Кроме этого, позволяет изучать глобальные проблемы человечества и разбирать их причины, сущность и способы решения.

Преподавание географии в новом, 2016-2017 учебном году будет осуществляться на основе существующей учебной программы. Но это не означает, что в обучении географии в школе не происходит никаких изменений. При организации учебного процесса по географии необходимо обратить внимание на процессы, которые происходят в системе образования Кыргызской Республики, направленные на результативность учебной деятельности. А результатом учебного процесса должна стать компетентность ученика, умеющего применять теоретические знания на практике, которая в свою очередь требует от учителя методической подготовленности в планировании, организации, мотивации и оценивании учебного процесса.

Как показывает практика, в организации учебного процесса по географии существует некоторые проблемы следующего характера:

- на уроках доминирует изложение материала учителем теоретического характера;
- не применяется на уроках разноуровневые задания, обеспечивающие активность познавательной деятельности учащихся;
- не обеспечивается оперативной обратной связи, для получения достоверной информации о результатах обучения и т.д.

Для решения перечисленных проблем учитель должен пересмотреть учебный материал с позиций личностно-ориентированного обучения, проблемных ситуаций, имеющих для учащихся жизненный смысл.

При компетентностном подходе сложность заданий, играет немаловажную роль для активизации познавательной деятельности учащихся. Показателями сложности заданий является (Л.М.Панчешникова):

5. Проблемность задания: творческие или проблемные задания сложнее, чем репродуктивные.
6. Расстояние от условия и вопроса до ответа: по числу звеньев в цепи рассуждения – чем оно больше, тем задание сложнее.
7. По числу причин или следствий, которые надо установить: чем больше причин или следствий надо найти, тем задание сложнее.
8. По количеству используемых источников: чем больше источников, тем задание сложнее.

Например, проблемное задание для учащихся 9-го класса при изучении социально-экономической географии Кыргызской Республики: *«Вам предстоит за короткий срок открыть энергоемкое производство, но в интересующем регионе существует острый дефицит электроэнергии. Однако ваш проект предусматривает крупные инвестиции в развитие производственной инфраструктуры, в том числе и в энергетику. Какой вид электростанции вы выберете для строительства при условии наличия в данном месте гидроэнергоресурсов и недалекое прохождение газопровода?»* Как видно из этого примера, ученик для объяснения в своем ответе должен указать несколько причин и следствие. А для указания нескольких причин и следствий учащиеся воспользуются не только географическими знаниями, но и учебным материалом из других предметов (т.е. задания на базе межпредметных связей).

Таким образом, для этой деятельности характерны такие процессуальные характеристики, как видение новой проблемы, самостоятельный перенос знаний в новую ситуацию, видение структуры объекта, комбинирование ранее усвоенных способов решения задач, построение оригинального способа решения.

Как известно, формирование компетентности учащихся происходит в практической деятельности. Ориентация школьного географического образования на компетентностный подход предполагает усиление его практической направленности, т.е. методика учителя должна ориентироваться на формирование конкретных компетенций учащихся. Для этого в учебном процессе необходимо постоянно применять способы практического обучения школьников работе по анализу различных источников географической информации (планов, схем местности, карт, статистических материалов, геоинформационных ресурсов).

Кроме этого, при проведении практических работ учитель должен знать различные классификации практических работ. По уровню усвоения

учащимися географических умений практические работы бывают: *обучающие, тренировочные и итоговые*. При этом учитель может корректировать систему практических работ, отражённых в программе по предмету география исходя из своего профессионального опыта, педагогического мастерства, учитывая конкретные условия классов и индивидуальные особенности отдельных учащихся. Поэтому на августовских совещаниях учителей рекомендуем городским, районным, межшкольным методическим объединениям школ определять перечень и количество итоговых практических работ по географии (по каждому курсу обучения), согласно требованиям учебной программы по географии. При планировании практических работ учителя должны не забывать о том, что сокращение учебных часов на изучение экономической и социальной географии мира (X, XI классы) не уменьшает количества практических работ и не освобождает учителя от соблюдения требований учебной программы по географии.

Одним из факторов, влияющих на мотивацию учащихся к изучению предмета, является целенаправленная подготовка школьников к участию в олимпиаде по географии. При подготовке к олимпиаде учителям географии целесообразно проводить систематическую работу по отбору учащихся при помощи различных методик диагностирования, выявляющих общие способности:

- умение работать с различными источниками знаний;
- умение осуществлять многовариантность решения поставленной проблемы;
- определенные способности по предмету.

Только после диагностирования учащихся необходимо организовывать на дополнительные занятия во внеурочное время в виде спецкурса, факультатива, кружка и индивидуальной работы учителя с учащимися. При этом предполагается систематическое использование на уроках творческих заданий, которые могут быть включены в различные этапы урока, в содержание контрольных работ, семинаров, зачетов.

Проанализировав итоги Областных и Республиканских олимпиад, можно сделать вывод, что начинать работу со школьниками необходимо с 6 класса. Рекомендуется применять модель подготовки школьников к участию в олимпиаде многоуровневую, по принципу пирамиды. То есть, нижние ступени олимпийского движения в школе должны быть массовыми, направленными на выявление одаренности учащихся. Предлагаем в обязательном порядке во всех образовательных организациях проводить школьные олимпиады по географии для учащихся 6-11 классов.

Содержание олимпиадных заданий должно быть ориентировано не только на школьную программу, но и на широкий кругозор учащихся.

На вершине предлагаемой модели подготовки к олимпиаде могут быть специальные сборы, курсы тематические площадки при школьных летних оздоровительных лагерях, с целью отработки практических умений. С такими учащимися могут быть организованы индивидуальные занятия, нацеливающие их на положительный результат в олимпиаде. А также рекомендуем методическим объединениям учителей географии района/города выстроить свою оптимальную модель подготовки к олимпиаде совместно с органами управления образованием. Возможно образование межшкольных географических площадок.

Примерная тематика обсуждаемых вопросов на августовских совещаниях учителей географии:

- Вопросы календарно-тематического планирования.
- Использование активных методов обучения при изучении географии.
- Вопросы формирования географических компетенций учащихся на уроках географии.
- Вопросы организации практических работ по географии.
- Организация и проведение уроков по географии на основе межпредметных связей.
- Использование мультимедийных средств (компьютер, планшет, ноутбук, интерактивная доска) обучения при изучении географии;
- Вопросы оценивания образовательных достижений учащихся при изучении географии.
- Использование инновационных методов и форм при изучении географии.
- Особенности организации работы учащихся с учебником, географической картой и рабочими тетрадями в учебном процессе.

Рекомендуемые учебники по географии в школах с русским языком обучения

1. Физическая география. Авт. Герасимова Т.П. и др. Учебник для 6-го класса. “Просвещение”, М., 2006 год и выше.
2. География материков и океанов. Авт. Коринская В.А. Учебник для 7-го класса. “Просвещение”, М., 2005 год и выше.
3. Физическая география Кыргызской Республики. Авт. Осмонов А.О. и др. Учебник для 8-го класса. Бишкек – 2012.
4. Социальная и экономическая география Кыргызской Республики. Авт. Бакиров Н.Б., Исаев А.И. Учебник для 9-го класса. Бишкек – 2004.
5. Социальная и экономическая география мира. Авт. Максаковский В.П. Учебник для 10-го класса. М., 2002 год и выше (в 11 классе изучается региональная часть данного учебника).

к.п.н., доцент К.Джунушалиева

